

Дипломатичний протокол в Угорській Республіці: загальне, особливе

Дисципліна «Дипломатичний протокол та етикет» сьогодні викладається у багатьох вишах України. За роки незалежності сформувалася досить потужна науково-викладацька база для опанування цього предмета студентами. Серед найбільш значущих робіт авторів, які працюють у цій тематиці, варто назвати Галушко В.П. (1), Калашник Г.М. (2), Кулик О.П. (3), Резніченко В.І. (4), Сагайдак О.П. (5), Сардачук П.Д., Шинкаренко Т.І. (6).

У той же час у цих підручниках чи навчальних посібниках розкриваються загальні положення дипломатичного протоколу та етикету, які виходять із загальних норм міжнародного права. Якщо автори і звертаються до специфіки етики та норм дипломатичного протоколу в зарубіжних країнах, то роблять це досить схематично, глибоко не розкриваючи особливостей тієї чи іншої країни.

Саме у цьому контексті авторіві вважається за доцільне дослідити становлення та подальший розвиток дипломатичного протоколу та етикету в Угорщині, розкрити суть загального й особливого у цій царині зовнішньополітичного життя наших сусідів.

Зміна політичного режиму в Угорській Республіці поставила перед зовнішньополітичною службою країни нагальне завдання повністю переглянути основні положення дипломатичного протоколу. Саме тоді було прийнято рішення зробити єдиний державний орган, який буде організовувати та координувати роботу всіх органів державної влади у цій царині. Цим органом стало головне управління протоколу міністерства закордонних справ Угорської Республіки. Цей підрозділ хоч і є частиною міністерства, на нього покладається головна роль в організації протокольної роботи в державі. І хоч у президента країни, прем'єр-міністра, Державних Зборах, окремих міністерствах і відомствах є протокольні відділи, однак всі свої дії, пов'язані з протокольною складовою міжнародних контактів, вони

узгоджують із головним управлінням. Діяльність цього підрозділу регламентується Положенням «Про структуру та засади діяльності МЗС Угорщини».

У своїй роботі головне управління у першу чергу керується Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 р. І тут у його діяльності проявляється те загальне, що характерне для діяльності протокольних підрозділів усіх країн – учасників Конвенції. На наш погляд, не варто перераховувати загальноприйняті правила дипломатичного протоколу, з якими можна познайомитися у будь-якому підручнику з цієї дисципліни.

Більш цікавими є особливості та специфіка угорського протоколу. Розпочнемо з візитів на вищому рівні. Як відомо, найвищим тут є державний візит. Угорські дипломати розробили спеціальну церемонію для цього виду візитів. Головні події урочистої зустрічі високого гостя відбуваються на площі ім. Л. Кошута перед Державними Зборами Угорщині. На летовищі делегацію зустрічає державний секретар МЗС та начальник Головного управління протоколу. Далі у супроводі державного секретаря президент чи прем'єр-міністр у кортежі слідує до площі. Тут вишиковують почесну варту та військовий духовий оркестр, до складу якого входить почесна рота кавалерії. Остання бере участь у всіх урочистостях країни. Угорці пишаються своїми гусарами і зберігають цю традицію із давніх часів.

Високого гостя зустрічає угорський відповідник, вітає його та підводить до офіцера, який командує почесною вартою. Президент-гість у супроводі свого колеги та офіцера підходить до державного прапора, кланяється йому та проходить вздовж військові колони, вітається із кожною ротою угорською мовою, вояки у свою чергу відповідають. Після цього два президенти стають на невеличкий подіум, а повз них урочисто крокують почесні роти військових та кавалерії. Завершає урочистий марш військовий оркестр.

До речі, за роки існування демократичної Угорщини цей церемоніал двічі порушувався. Перший раз під час візиту Голови Верховної Ради України Л.М. Кравчука у травні 1991 року. Проблема була в тім, що угорський дипломатичний протокол у перший та, мабуть, останній раз зіштовхнувся з необхідністю прийому делегації вищого рівня на чолі з головою парламенту. Не президента, не прем'єр-міністра, а саме спікера парламенту. Був ще один делікатний момент: реакція Радянського Союзу на рівень прийому української делегації, адже тут лідер був один – М. Горбачов, і тільки його потрібно було приймати з усіма відповідними почестями.

Угорці вийшли з цього становища, створивши особливий протокол для зустрічі Л. Кравчука. Замість парадної загальноприйнятої зустрічі на площі ім. Л. Кошута перед парламентом війська були вишикувані на летовищі. Над резиденцією і на автомобілі були встановлені прапори УРСР, але в місті їх не було. Українців влаштував і такий варіант, тому що їх уперше приймали за кордоном як представників самостійної держави.

Вдруге це було пов'язано із візитом до Угорщини прем'єр-міністра України В.Ф. Януковича у березні 2007 року. У той час в Будапешті відбувалися бурхливі події. Опозиція створила біля будівлі Державних Зборів наметове містечко, на кшталт українського Майдану, і проводити церемонію зустрічі В.Ф. Януковича на площі ім. Л. Кошута було небезпечно. Тоді знову угорський протокол організував урочисту церемонію на летовищі. Більше того, сам прем'єр-міністр Угорщини Ф. Дюрчань (а такої практики в угорців не існує) особисто зустрів нашого голову уряду на летовищі біля літака і супроводжував його до місця переговорів.

Але повернімося до традиційної угорської практики зустрічі гостей на найвищому рівні. Після закінчення урочистостей на площі ім. Л. Кошута високий гість слідує зі своїм угорським колегою до палацу Шандора, якщо він президент, чи до Державних Зборів, якщо прем'єр-міністр. Про палац Шандора потрібно сказати окремо. Палац Шандора (угорською *Sándor-palota*) знаходиться в Будапештській фортеці. Збудований у 1806 році згідно з

проектом архітектора Міхая Поллака для графа Вінсента Шандора. З серпня 1919 року по червень 1941 року у палаці Шандора працювали прем'єр-міністри Угорщини. Під час Другої світової війни палац був повністю зруйнований. Відбудували його тільки в 2002 році та повністю відновили внутрішнє оздоблення, навіть меблі і картини були поновлені за довоєнними світлинами. З 22 січня 2003 року палац Шандора є офіційною резиденцією президента Угорської Республіки.

Традиційно президент Угорщини запрошує свого відповідника на терасу, з якої відкривається чудовий краєвид на Дунай та Будапешт. Там робляться світлини на пам'ять. Високого гостя заводять у спеціальну залу, де виставляються подарунки від угорського президента та президента-гостя. Угорська сторона, як правило, дарує вироби відомої у світі порцелянової мануфактури Геренд або дорогі вина провінції Токай. Йде огляд і відповідні пояснення, після чого високі чільники двох держав проходять у зал переговорів, де на них чекають делегації. Розпочинаються переговори.

Під час кожного візиту на найвищому рівні обов'язковим є покладання квітів до монументу невідомого воїна на площі Героїв. Ця церемонія також супроводжується ротою почесної варти та військовим оркестром.

Далі все проходить традиційно за винятком урочистого обіду, який, як правило, угорська сторона проводить у різних історичних будівлях Будапешта. Це можуть бути і знамениті виставочні зали, і музеї, відомі ресторани.

Цікавою є і церемонія привітання президентом та прем'єр-міністром Угорщини дипломатичного корпусу із Новим роком та Різдом Христовим. Щодо президента, то, як правило, керівників дипломатичних місій запрошують у середині січня в палац Шандора чи в Музей угорського національного мистецтва. Всіх учасників вишиковують за списком дипломатичного старшинства (згідно з дипломатичним протоколом). Нагадаємо лише, що в Угорщині дуаеном є папський нунцій. Перед гостями з короткою промовою виступає президент, у відповідь невеличкий виступ

робить дваєн. Далі по черзі високі дипломати підходять для привітання до президента. Після цього кожний присутній отримує келих шампанського чи сік. Традиційно до кожного гостя підходить з привітанням президент. Для більшості послів це єдина нагода поспілкуватися із президентом Угорщини, оскільки в Будапешті досить тяжко добитися такої зустрічі керівникам дипломатичних місій.

Щодо церемонії вручення вірчих грамот послом іноземної держави, то тут також існує цікава угорська церемонія. Після приїзду в Будапешт на летовищі посла в урядовій залі зустрічає представник угорського протоколу, який розповідає про всі тонкощі угорських традицій щодо вручення вірчих грамот. Після прикордонних формальностей посол на машині МЗС Угорщини відправляється до своєї резиденції.

Першу офіційну зустріч посол проводить з папським нунцієм. Як правило це відбувається через 10 днів після приїзду. Дваєн докладно розповідає своєму колезі про особливості угорського протоколу щодо вручення вірчих грамот. Радить які візити в дипломатичному корпусі варто зробити в першу чергу після зустрічі із президентом Угорщини. Далі відбувається зустріч із міністром закордонних справ УР, під час якої посол передає копії вірчих грамот. Угорська сторона надає десять-п'ятнадцять хвилин для розмови з угорським посадовцем. Звичайно, все залежить від того, яку країну представляє керівник дипломатичної місії. З автором цих рядків бесіда міністра продовжувалася сорок хвилин.

Потім угорська сторона називає дату вручення вірчих грамот. Як правило, після зустрічі з міністром проходить два тижні. Розпочинається церемонія вручення з того, що МЗС Угорщини направляє протокольну машину до посольства. На машині встановлюються два прапорці – угорський і країни акредитації. Посол у супроводі декількох дипломатів посольства слідує до палацу Шандора. Біля виходу з машини його зустрічає та вітає командир почесної варти з оголеною шаблею. На площі також вишикувана кінна гвардія. Керівник дипломатичного представництва в супроводі

почесної варти направляється до зали, де його зустрічає керівник протоколу президента і детально інформує про порядок проведення церемонії вручення вірчих грамот.

Посол займає місце перед мікрофоном. Через декілька хвилин з'являється президент Угорщини та вітається з присутніми кивком голови. Він також зупиняється перед мікрофоном з протилежного боку. Керівник протоколу надає слово послу. Той виголошує коротку промову з перекладом на угорську або угорською мовою, в якій повідомляє, що президент його країни призначив його Надзвичайним та Повноважним Послом в Угорській Республіці. Потім відбувається церемонія передачі вірчих грамот і угорський голова держави запрошує гостя у спеціальну залу для бесіди. Під час бесіди подається кава. Тривалість бесіди також обмежується п'ятнадцятьма хвилинами, після чого президент прощається з послом, і той знову в супроводі почесної варти слідує до виходу.

На цьому церемонія не завершується. Посол у супроводі своїх дипломатів слідує на площу Героїв, де проходить церемонія покладання квітів до монументу невідомого воїна. По місту кортеж супроводжує поліцейська машина. Після прибуття на площу машина зупиняється біля килимової доріжки. Посла також вітає командир почесної варти. Керівник дипломатичної місії в супроводі угорського офіцера підходить до вінка, який несуть два угорських солдати. За командою командира солдати починають рух до монумента. Посол слідує за ними на відстані трьох метрів. Йде покладання. Посол підходить до вінка, поправляє національну стрічку, кланяється і підходить до машини, дякує командирові та відбуває до посольства. На цьому церемонія вручення вірчих грамот закінчується.

Угорський протокол чітко визначає церемонію прощання посла в разі завершення його дипломатичної місії. У першу чергу після отримання з центру вказівки про завершення роботи в країні перебування посол повідомляє про це МЗС Угорщини відповідною нотою. Після цього йому

визначають дату зустрічі із держсекретарем міністерства, міністром та президентом.

Зустріч із держсекретарем відбувається, як правило, за дружнім обідом у ресторані міністерства, який розташований на останньому поверсі його будівлі. На обід посол має право запросити декілька своїх колег з інших країн. З угорської сторони присутні начальник територіального департаменту, дипломат, відповідальний за український напрямок, та держсекретар. Обід продовжується півтори години. Під час обіду в дружній атмосфері підбиваються підсумки роботи керівника дипломатичної місії за час його роботи в Будапешті.

Зустріч із міністром проходить в його кабінеті у формі бесіди. Звичайно, і її зміст, і тривалість залежить від стану стосунків двох країн. Якщо брати за приклад українсько-угорські відносини, то заключна бесіда посла продовжувалася більше години. Але є такі зустрічі, які завершуються і за п'ятнадцять хвилин.

Особливої уваги заслуговує завершальна зустріч посла із президентом Угорської Республіки. Спробую показати цю церемонію на власному прикладі завершення дипломатичної місії.

5 червня 2010 року мене прийняв у зв'язку із від'їздом на Батьківщину Президент Угорщини Ласло Шойом. Вранці до посольства під'їхала машина представницького класу із представником дипломатичного угорського протоколу. На машині було встановлено прапори України та Угорщини. У супроводі поліцейської машини кортеж відправився до резиденції Президента. Біля входу в палац Шандора мене зустрів командир почесної варту і відсалютував шаблею. Потім уздовж вишикуваних, одягнутих у гусарську форму вояків, повів до Дзеркальної зали. Там на мене чекали держсекретар, дипломати МЗС, керівник протоколу президента. Останній детально розповів, як треба поводитися під час церемонії.

Я зайняв місце біля мікрофону, вийшов Президент Л. Шойом і став біля мікрофону навпроти. Ми привіталися і він розпочав проголошувати

лауденцію, тобто вітальне слово на честь людини, заслуги якої визнані державою. У своєму виступі він сказав наступне.

«Шановний пане Посол!

Пані та панове!

Наближається до успішного завершення дипломатична діяльність Дмитра Ткача на посаді Надзвичайного і Повноважного Посла України в Угорщині, яка значною мірою сприяла розвитку відносин між Угорською Республікою та Україною, поглибленню співробітництва.

У Вашій професійній діяльності Угорщина протягом десятиліть є пріоритетом: Ви тричі перебували в довгостроковому закордонному відрядженні в Будапешті, двічі – на посаді Посла.

Завдяки Вашим великим професійним та особистим контактам Ви і під час свого другого відрядження зробили значний внесок у розвиток міждержавних, торгівельно-економічних зв'язків, зростання інвестицій між нашими країнами, полегшення угорсько-українських транскордонних зв'язків, укладення угоди про правила місцевого прикордонного руху. Значних успіхів Ви досягли у тому, що під час Вашої каденції відбувся ряд зустрічей президентів двох країн, а також зустріч глав урядів у Будапешті.

Ваша активність, ініціативність сприяли тому, що у м. Брянка Луганської області завдяки об'єднанню угорсько-українських зусиль був встановлений пам'ятний знак військовополоненим та інтернованим громадянам Угорщини, які загинули у таборах НКВС на території України протягом 1944-1950 рр. Ви активно долучилися до підготовки до встановлення в Будапешті пам'ятника Т. Шевченку, пам'ятного знака в Будапешті жертвам Голодомору 1932-33 рр. в Україні, а також сприяли встановленню в Києві у грудні 2009 року пам'ятника Шандору Петефі. Ви також взяли участь у відкритті пам'ятного знаку на честь переходу угорцями Карпат на Верецькому перевалі та відіграли важливу роль у тому, щоб у м. Варпалота був відкритий перший в Угорщині Регіональний український центр культури та документації.

Шановний пане Посол!

Ми високо цінуємо Вашу діяльність в Угорщині. Я радий, що особисто можу вручити Вам високу нагороду Угорської Республіки» (9).

Після цього слово було надане мені. Я подякував за теплі слова президента та високу нагороду, пообіцяв і надалі працювати на благо зміцнення українсько-угорських стосунків. У кінці церемонії президент Угорщини вручив мені орден «Середній хрест із зіркою», який є другою за значущістю державною нагородою Угорщини. На моїй пам'яті нікому із послів таку нагороду не вручали.

Після офіційної частини подали келех шампанського, і ми хвилини п'ятнадцять поспілкувалися із главою Угорської держави. Після прощання знову у супроводі командира почесної варті я відправився до автомобіля і відбув до посольства.

Ось такими є особливості угорського дипломатичного протоколу. Цілком логічно, як нам уявляється, зробити декілька висновків, які б певною мірою могли бути використані і в українській дипломатичній практиці:

1. Практику коли високого гостя, який прибув у Київ, зустрічає делегація у складі 5-6 осіб, від віце-прем'єр-міністра до заступника керівника Київської міської держадміністрації, варто замінити на угорську. Це абсолютно не зіпсує міжнародний імідж нашої держави, однак дасть змогу не відволікати високих посадовців від їх службових обов'язків.

2. Внесення історичних елементів у військову форму почесної варті, робить саму церемонію більш урочистою та цікавою для високих іноземних гостей.

3. Виголошення лауденції президентом на честь від'їжджаючого посла, зустріч із ним голови держави підкреслює стан двосторонніх стосунків, слугує запорукою тому, що іноземний дипломат у себе на Батьківщині буде і в подальшому працювати на розвиток дружніх стосунків із державою своєї колишньої акредитації.

1. Галушко В.П. Діловий протокол та ведення переговорів: Навчальний посібник. - Вінниця, 2002.
2. Калашник Г.М. Вступ до дипломатичного протоколу та ділового етикету: Навчальний посібник. - К., 2007.
3. Сардачук П.Д., Кулик О.П. Дипломатичне. представництво: організація і форми роботи: Навчальний посібник. - 2-ге вид. - К., 2008.
4. Резніченко В.І. (у співавт.). Довідник-практикум офіційного, дипломатичного, ділового протоколу та етикету. - К., 2003.
5. Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол і етикет. - 2-е вид. - К., 2006.
6. Шинкаренко Т.І. Дипломатичний протокол та етикет: Навчальний посібник. - К., 2007.
7. A KÜLÜGYMINISZTER 13/2009. (XI.20.) KüM utasítása a Külügyminisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról.
8. Віденська конвенція про дипломатичні зносини. 18 квітня 1961 р. // УРСР у міжнародних відносинах: міжнародні договори, конвенції, угоди та інші акти, учасником яких є Україна. - К, 1966.
9. Ткач Д. Зізнаюсь, я жив, живу і, дасть Бог, житиму. – К.: ДП «Видавничий дім «Персонал». - 2010. - С. 152-153.

Дмитро Ткач. Завідувач кафедру міжнародних відносин та інформації Університету економіки та права «КРОК», доктор політичних наук, професор, Надзвичайний та Повноважний Посол України.

11.09.2011 р.